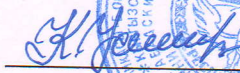
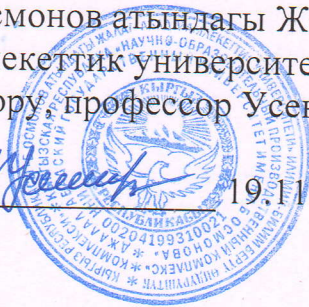

БЕКТЕМ

Б. Осмонов атындагы Жалал-Абад мамлекеттик университетинин ректору, профессор Усенов К.Ж.

19.11.2024-жыл

Маматумаров Абубакир Таштемировичтин “Башталгыч класстарда көркөм окууну уюштуруунун педагогикалык негиздери” 13.00.02 – окутуу жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн жазылган кандидаттык диссертациясынын педагогика, психология жана окутуунун технологиялары кафедрасынын кеңейтилген жыйынынын

ТОКТОМУ

Жалал-Абад шаары

2024-жылдын 19-ноябры

Отурумдун төрагасы: Г.Э. Маатазимова - п.и.к., доцент

Отурумдун катчысы: Г. Темирбаева - улук окутуучу

К а т ы ш у у ч у л а р:

1. Г.Э. Маатазимова – педагогика, психология жана окутуунун технологиялары кафедрасынын башчысы, педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.02);
2. С.С. Сакиева – педагогика илимдеринин доктору, профессор (13.00.02);
3. И. Абдубалиев – филология илимдеринин доктору, профессор (10.02.01);
4. Т.Э. Уметов – педагогика илимдеринин доктору, профессор (13.00.01);
5. К.М. Ураимов – педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.02);
6. Р.С. Нусупова – педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.08);
7. Б.М. Турдубаева – педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.08);
8. Г.У. Рыскулова – педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.01);
9. С.М. Ажикулов – педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.01);
10. Ж.К. Тажибаева – педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.02);
11. М.М. Асаналиева – педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.02);
12. С.Ч. Осмоналиева – улук окутуучу;
13. Ы.М. Батырова Ы – окутуучу;
14. Г.К. Темирбаева – улук окутуучу;
15. А.М. Термечикова – улук окутуучу;
16. А.А. Мирзахмедова – окутуучу;
17. М.К. Мамбетова – окутуучу;
18. У.Т. Кайкиева – окутуучу;
19. К.П. Салибаева – окутуучу.

КҮН ТАРТИБИ:

1. Б.Осмонов атындагы ЖАМУнун педагогика, психология жана окутуунун технологиялары кафедрасынын аспиранты, Жалал-Абад педагогикалык колледжинин директору А.Т.Маматумаровдун 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча жазган “Башталгыч класстарда көркөм окууну уюштуруунун педагогикалык негиздери” аталышындагы темадагы кандидаттык диссертациясын талкуулоо.

2. Б.Осмонов атындагы ЖАМУнун педагогика, психология жана окутуунун технологиялары кафедрасынын аспиранты А.Т.Маматумаровдун “Башталгыч класстарда көркөм окууну уюштуруунун педагогикалык негиздери” аталыштагы темада 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган кандидаттык иши боюнча кандидаттык экзаменди тапшыруу үчүн атайын дисциплинанын кошумча программасын кароо жана талкуу.

Г.Э.Маатазимова (жыйындын төрагасы, п.и.к., доцент): Урматтуу бүгүнкү талкуунун катышуучулары, аспирант Маматумаров Абубакир Таштемировичтин иши менен таанышкандардын дээрлик баары эле катышууда. Анда отурумду баштоого уруксат этсеңиздер. Бүгүн биз педагогика, психология жана окутуунун технологиялары кафедрасынын кеңейтилген отурумуна чогулуп олтурабыз. Күн тартибине аспирант Маматумаров Абубакир Таштемировичти педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган “Башталгыч класстарда көркөм окууну уюштуруунун педагогикалык негиздери” деген темадагы диссертациялык ишин талкуулоо коюлган. Илимий жетекчиси - п.и.д., профессор Муратов Абдыкерим Жаркынбаевич. Диссертациянын темасы Б.Осмонов атындагы ЖАМУнун окумуштуулар кеңешинин 2011-жылдын 21-январындагы чечиминин негизинде бекитилген.

Маматумаров Абубакир Таштемирович Б.Осмонов атындагы ЖАМУнун Жалал-Абад педагогикалык колледжинин директору, Б.Осмонов атындагы ЖАМУнун педагогика, психология жана окутуунун технологиялары кафедрасынын аспиранты.

Талкууга 2 педагогика илиминин доктору, 1 филология илимдеринин доктору жана 7 педагогика илиминин кандидаты, 2 улук окутуучу, 7 окутуучу катышууда. Жалпы катышуучулардын саны -19. Алардын ичинен экөө рецензент: ЖАМУнун профессору, п.и.д., Сакиева Сайипжамал Салайдиновна жана ОшМУнун окутуучусу, п.и.к. Асаналиева Мээргүл Максуталиевна.

Күн тартиби боюнча кимиңиздерде кандай сунуш-пикирлер бар? Сунуштар жок болгон болсо, анда диссертациялык ишинин мазмуну менен тааныштыруу үчүн сөздү Маматумаров Абубакир Таштемировичке берсек. Регламентти тактап алалы, 15 мүнөт берсек жетиштүү болот.

Изденүүчү: Маматумаров Абубакир Таштемирович диссертациялык ишинин мазмуну боюнча доклад окуду. Анда изденүүчү теманын актуалдуулугун

ачыктады. Изилдөөнүн максатын, милдеттерин, объектин жана предметин чечмелеп, иштин түзүмүн жана анын негизги бөлүмдөрүнүн логикасын ырааттуу баяндап берди. Теориялык изилдөөнүн методикасын мүнөздөп, алынган жыйынтыктардын илимий жаңылыгын жана практикалык маанисин ачыктады. Жогорудагы тиешелүү маалыматтар жана материалдар катышуучуларга слайддар аркылуу көрсөтүлдү.

Г.Э. Маатазимова: Изденүүчү өзүнүн изилдөө ишинин жалпы мазмуну менен тааныштырды, эми суроо-жоопторго өтсөк. Суроолоруңуздарды берсеңиздер болот.

И. Абдубалиев: Көркөм окуу адабий окуу сабагынын айланасында жүргөндүгү 2-класстан башталат деп жатасыз. Эмне үчүн 1-класстан баштап окутса болбойт? Диссертациянын аягында көркөм окуу боюнча мугалимдерге сунушуңуз барбы?

Изденүүчү: Көркөм окууну уюштурууда 1-класста окуучулар окуунун техникалык жагын өздөштүрүп, тамга, тыбышты таануу, муундап окуу, шар окууга көнүгүү зарыл. Ал эми көркөм окуу окуунун мазмундук багыты болгондуктан 2-класстан баштап уюштурууну мазмундуу деп жатабыз. Ал эми экинчи сурооңуз боюнча сунуштар диссертациялык иштин мазмунунда эксперимент учурунда мугалимдерге сунушталып, иштелген.

Т.Э. Уметов: Эмне үчүн азыркы балдар көркөм окууну окубайт, себебин таптыңызбы жана эмне үчүн кызыкпайт?

Изденүүчү: Бүгүнкү күндө көркөм окуу, деги эле китеп окуу, окурманды калыптандыруу маселеси актуалдуулугу курч. Ага таасир этүүчү факторлор арбын. Анын кээ бири төмөнкүлөр; түрдүү туунду маданияттардын жаштарга таасири, ачык билим берүү булактарынын негизинде маалымат булактарынын арбындыгы, көпчүлүк үй-бүлөлөрдүн китеп окубагандыгы.

Т.Э. Уметов: Кафедрага же өзүңүз окутуп жаткан студенттерге көркөм окууну уюштуруу боюнча өзүңүздүн сунушуңузду окуу процессине киргиздиңизби?

Изденүүчү: Жалал-Абад колледжинде жана Жалал-Абад педагогикалык колледжинде башталгыч класстарды окутуу адистигендеги эне тилин окутуунун усулу дисциплинасынан сабак берем. Ошол дисциплинанын программасына элдик оозеки чыгармаларды көркөм окуу, көркөм окууну мектепте уюштуруу боюнча темалар киргизилип, студенттер менен иштелген.

С.С. Сакиева: Көркөм окууну 60-жылдардан Турусбековдон башталды деп жатасыз, ага чейин эч кимдин эмгектерин пайдаланбадыкпы?

Изденүүчү: бул маселеде иште 1-баптын 1.2. «Адабий окуу» предметинде чыгармаларды көркөм окуу проблемасынын изилдениш тарыхына обзор аталышынадгы бөлүмдө кеңири токтолгон. Аны 3 учурга бөлүп караганбыз. XX кылымдын башы, ортосу жана соңку чейрек кылымдагы окумуштуулардын эмгектерин анализдегенбиз. Мисалы: 1924-жылы Ташкент шаарында басылган Ишеналы Арабай уулунун «Кыргыз алиппеси» деген окуу китебинен тартып эле текстти көркөм окууга өзгөчө көңүл бурулган. Ошол китепке «Калб (калп) ырлар», «Чын ырлар», «Тору тай», «Табышмактар», «Сокур кыз менен жетим кыздын табышмагы», «Санат ырлар» ж.б. чыгармаларды киргизип, аларды

окууга жана түшүнүүгө ылайыктаган. Ал эми С.Турусбековдон баштап түшүнүп окуу маселеси каралып, андан адабий окуунун дидактикалык орду, өзгөчөлүгү А.Токтомамбетовдун эмгеги менен аныкталып, адабияттын баштапкы курсу катары адабий окуу предмети билим берүүгө киргизилген.

С.С. Сакиева: Элдик оозеки чыгармаларга макал, жаңылмачтар баары кирет. Эмне үчүн экөөнү эки башка бөлүп карадыңар?

Изденүүчү: 3-бапта 3.4.Табышмактарды жана жаңылмачтарды окутуу аркылуу башталгыч класс окуучуларынын окуу көндүмдөрүн калыптандыруунун ыкмалары жана 3.5. Башталгыч класстарда элдик оозеки чыгармалардын негизинде жазылган уламыштарды окутууда көркөм окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун технологиялары аталышында берилген. Анда Элдик оозеки чыгармалардын бири болгон табышмак жана жаңылмачтар өзүнчө берилип экинчиси элдик оозеки чыгармалардын негизинде жазылган чыгармаларды окутуу каралган. Мисалы: Ш.Эсенгуловдун «Камбар-хан» деген уламыштын мисалында сабактын иштелмесин сунуштаганбыз.

Б.М. Турдубаева: Эмне үчүн көркөм окууну уюштуруу? Уюштуруунун процесси кайсылар?

Изденүүчү: Көркөм окууну уюштуруу зарыл. Себеби, ал татаал процесс. Көркөм окуу баладагы чыгармага болгон эстетикалык табитин, сулуулук тууралуу, адамдагы оң-терс сапаттар тууралуу түшүнүктөрүн өстүрөт. Бала канчалык чыгарманын мазмунуна сүнгүп кирген сайын, анын ошончолук түшүнүү жана аны талдоо жөндөмдүүлүгү артып, чыгармага болгон көркөм-эстетикалык табити жогорулайт. Бала ошол чыгармадан эстетикалык баалуулук гана эмес, кандайча жүрүм-турумга ээ болуш керектигин үйрөнөт, ошол эле кезде эне тилинин байлыктарын өздөштүрүп, тилдик-коммуникативдик компетенттүүлүктөр калыптанат. Себеби, алиппе жана тил сабагында тыбыштык кубулуштардын жазылышы жана айтылышынын айырмачылыктарын өздөштүрүү менен тыбышты туура, уккулуктуу айтуу ишке ашырылат жана баланын көркөм окуу көндүмдөрү башталгыч класстан калыптанып баруусу максатка ылайык. Башталгыч класстарда окуу көндүмдөрү муундап, туура, шар, сезимдүү окуу менен уюштурулуп көркөм окуу менен коштолуп барылышы максаттуу.

С.М. Ажикулов: Көркөм окуунун начарлыгы айтылган маалымат компьютерлешүү тармагы себепкер болуп жатат дедиңиз, көркөм окууда кантип ошол кырдаалдан чыгабыз?

Изденүүчү: Бүгүнкү күнүн балдары биздин көз алдыбызды көркөм адабий чыгармалардын баалуулуктары менен таанышуудан оолактап, алардын табити IT технологияларынын таасири астында калды. Бирок, интернет технологияларын сабакта колдонуу жагын карадык. Мисалы: эксперимент учурунда экспериментатор катары катышкан мугалимдерге биз сунуштап берген методикалык ишмердүүлүктөрдүн тизмегинде жетинчи пункта белгилүү театр жана кино артисттеринин текстти көркөм окуган аудио жана видео тасмалары пайдалануу сунушталган. Ошол жерде автор өзү окуган жана көркөм окуучу (чтец) окуган чыгармалардын видеое тасмалары түшүрүлгөн ютуб каналдардын сылжалары берилген.

Г.Э. Маатазимова: Урматтуу коллегалар, суроолор жок болсо, суроону ушуну менен токтотсок. Изденүүчүнүн өз алдынча изилдөө жүргүзгөнү көрүнүп турат, бир топ илимий адабияттар менен тааныш экендиги берген жоопторунан байкалды. Диссертациянын негизги мазмунунун негизинде бир топ макалалар жарыяланган, буга чейин деле илимий-практикалык конференцияларда баяндамаларын угуп жүрөбүз. Изденүүчүнүн “Башталгыч класстарда көркөм окууну уюштуруунун педагогикалык негиздери” аталышындагы диссертациялык темасына рецензент катары атайын рецензенттер бар. Алар, п ЖАМУнун профессору, п.и.д., Сакиева Сайипжамал Салайдиновна жана ОшМУнун окутуучусу, п.и.к. Асаналиева Мээргүл Максуталиевна. Рецензиялар жазуу түрүндө да берилген.

Эми талкууга өтсөк. Кимде кандай ой-пикирлер, сунуштар бар?

И. Абдубалиев: Деги эле кыргыз тилинде көркөм окуунун айланасында эмгектер бар. Бирок көркөм окуунун өзүнө арналган эмгектер аз. Ошондуктан, Абубакир Таштемировичтин изилдөө иши актуалдуу маселелердин бири болуп саналат деп эсептеймин. Изилденүүчү тараптан ишине илимий методикалык база болуучу адабияттарды караганы, аларды анализдеп өзүнө база кылгандыгы, бүгүнкү күндө башталгыч класстарда окулуп жаткан окуу китебиндеги чыгармаларды анализдеп, анализденген чыгармалардын жанрына карап көркөм окууну уюштурууга карата сунуштары бар экендиги менен изилденүүчүн эмгеги көрүнүп турат. Эми сунуш катары көркөм окууну уюштуруудагы үй-бүлөнүн ролун да карап көрсө жакшы болмок.

С.М. Ажикулов: Абубакир Таштемировичтин презентациясынан анын авторефератынан алган маалыматтарымдын негизинде изилдөө ишинин жыйынтыктарынан байкаса болот. Изилдөө актуалдуу жана изилденүүчүн аракеттеринен көрүнүп турат. Бирок, эксперименттин жыйынтыктарын таблица эмес диаграмма кылса, көркөм окуунун моделин иштеп чыкса жакшы болмок. Негизи жумушту мындан аркы коргоого сунуштаса болот.

Ж.К. Тажибаева: Диссертациялык иштин мазмуну менен изилденүүчүнүн авторефераты жана өзүнүн суроолорго жооп берип жаткандыгынан жакшы изилденгендигин байкадым. 2-баптын «Башталгыч класстарда көркөм окууну уюштуруунун жана өткөрүүнүн методикасы боюнча илимий изилдөөнүн материалдары жана методдору» бөлүмүндө эксперименттик сабактар учун мугалимдерге берилген методикалык ишмердүүлүктөрдүн тизмектери, көркөм окууну уюштурууга карата көнүгүүлөр көркөм окууну уюштурууга методикалык база болчудай деп эсептеймин. Сунуш катары айрым терминдерди котормолорун карап койсо жакшы болмок. Негизи А.Т.Маматумаровдун илимий ишин коргоого сунуштайм.

Б.М. Турдубаева: Диссертанттын темасынын актуалдуулугу, ал маселин чечүүгө карата жасаган изилдөө жумуштары жашкы экен. Деги эле бүгүнкү күндө компетенттүүлүккө багытталган окутуу жүрүп жатат. Анда жалпы компетенттүүлүктөр жана предметтик компетенттүүлүктөр сунушталып, стандарттар иштелип чыккан. Бирок, диссертант көркөм окууну уюштуруудагы окуучунун окурмандык компетенттүүлүктөрүн түзүп, ар бирине тиешелүү

компетенцияларын бергендиги мага жаңылык болду. Демек, диссертант билим берүү кайсы багытта бара жаткандыгынан толук кандуу кабары бар. Мектеп менен байланышы жакшы деп ойлоймун. Ал эми, көркөм окууну уюштуруудагы баалоо критерийлерин дагы кошуп карасаң мындан да жакшы болмок. Жогорудагы өзгөчөлүктөрдү эске алып, ишти коргоого сунуштаймын.

Т.Э. Уметов: А.Т.Маматумаров диссертациялык ишинин алдын ала коргоосуна катыштык, уктук. Баарыңыздар эле жакшы деген жыйыныкка келип жатасыздар. Мен дагы ошондой ойдомун. Себеби, көркөм окуунун бир нече шарттарын көрсөтүптүр. Ал өз учурунда көркөм окууну уюштурууга негиз болуп берет деп ойлоймун. Бирок, көркөм окууну уюштуруунун педагогикалык негиздерин тизмектеп көрсөтүп койсоңуз дагы да жакшы болмок. Мен диссертанттын ишин коргоого сунуштаймын.

Г.Э. Маатазимова: Башка сунуш-пикирлер жок болсо, анда сөздү рецензенттерге берсек. Сөз п.и.д., профессор С.С. Сакиевага берилет.

С.С. Сакиева: Мен диссертациялык жумушту карап чыктым. Өзүмдүн бир катар сунуштарымды жазуу жүзүндө диссертантка бердим. Изденүүчүнүн темасы актуалдуу. Анын диссертациялык жумушу 3 баптан турат. 1-бап «Башталгыч класстарда көркөм окууну уюштуруунун теориялык-методикалык проблемалары жана изилдениш тарыхы» төмөнкүдөй; *«Азыркы учурда башталгыч класстардын «Адабий окуу» предметинде чыгармаларды көркөм окуунун максаты, милдеттери жана негизги багыттары», ««Адабий окуу» предметинде чыгармаларды көркөм окуу проблемасынын изилдениш тарыхына обзор», «Башталгыч класстарда көркөм окууну уюштуруунун методологиясындагы педагогикалык-дидактикалык жана психологиялык негиздери»* аталышындагы 3 бөлүмдөн турат. Анда көркөм окууну уюштуруунун учурдагы актуалдуулугу, максаты, милдеттери аныкталып, теориялык-методикалык адабияттарга таянып башталгыч класс окуучуларына адабий тексттерди көркөм окуу аркылуу алардын окуу көндүмдөрүн активдештирүү процессинде адабий-теориялык, этномаданий, тилдик-коммуникативдик компетенттүүлүктөрүн калыптандыруу жагы каралган. Башталгыч билим берүүдө сабат ачуу, окуу жана жазууга үйрөтүү кандай орчундуу орунду ээлеп келген болсо, дүйнөлүк билим алкагына кошулуу менен (анын ичинде Балон системасы) болуп жаткан өзгөрүүлөрдө бул ишмердүүлүктөр дагы жаңы баскычка көтөрүлдү. Ошондой эле эл аралык практиканын негизинде кыргыз башталгыч класстарында сунушталган окуунун беш ыкмасы; тыбыштарды фонетикалык кабыл алуу (1), тексти туура (2) жана шар (3), түшүнүп окуй алуу (4), тексттин лексикалык, стилистикалык каражаттарын өздөштүрө алуу (5) аркылуу окуунун базалык компетенттүүлүгүнүн негизги беш ыкмасын тереңдетүү, окуучулардын жеткиликтүү деңгээлде туура, шар, сезимдүү көркөм окууга ээ болуусу аларда адабий билимдерге, окууга жана түшүнүүгө негиз болуучу сабаттуулук ишин уюштурууга жаңы көз карашты, окутуунун жаңы парадигмаларына шайкеш келтирүү көйгөйлөрү каралган жана көркөм окуу боюнча бир нече окумуштуулардын Л.Н.Толстой (1828-1910) 1857-жылы «Азбука» (1872), «Новая азбука» (1872), В.И.Водовозов (1825-1886), Ф.И.Буслаев (1818-1897),

В.П.Острогорский (1840-1902), В.Я.Стоюнин (1826-1888) ж.б. методисттер орус адабияты, Ц.П.Балталон (1855-1913), Х.Д.Алчевская (1841-1920), Н.А.Рубакин (1862-1946), А.П.Нечаев (1870-1948), М.А.Рыбникова (1885-1942), Ф.И.Буслаевдин «О преподавании отечественного языка» (1843) эмгектери жана Советтик мезгилде Л.В.Благонадежин, Н.А.Бодрова, Л.И.Беляева, Л.Г.Жабиц, О.И.Никифоров, Н.Д.Молдавский, М.Д.Пушкарев, Л.Н.Рожин, ж.б. изилдөөчүлөрдүн эмгектерин, 1924-жылы Ишеналы Арабай уулунун «Кыргыз алиппеси», андан кийин К.Тыныстановдун, С.Нааматовдун, К.Карасай, ХХ кылымдын 60-90-жылдарында С.Турусбеков, К.Сартбаев, А.Мураталиева, Б.Рысбекова, С.Сакиева, С.Рысбаев, А.Саттарова, А.Токтомаматов, Б.Абдухамидова ж.б. окумуштуулардын эмгектерин база кылып, көркөм окуунун негизги багыттарына, бул ишмердүүлүк тууралуу теориялык ойлорунун жана практикалык иш-аракеттеринин маанисине токтолгон.

Окуу, анын ичинде көркөм окуу-татаал психофизиологиялык процесс болуп, ал көрүү, кептик кыймыл, кептик угуу анализаторлорунун жардамы менен ишке ашат жана окуп жаткан бала угуу, көрүү аркылуу кабыл алат, кабыл алынган маалыматтарды эстеп калат, ой жүгүртөт (анализ-синтез), практикалайт, кептик ишмердүүлүк жаралат. Мындай комплекстүү аракеттерди изилдөө үчүн психология, логика илимдеринин теорияларына таянылат, текст адабий чыгарма болгондуктан адабият таануу илими жардамга келет, ал эми ошол текст тамгалардан, сөздөрдөн, сүйлөмдөрдөн тургандыктан булардын тилин, стилин лингвистика илими аркылуу изилдейбиз. Деп белгилеп, көркөм окуунун табияты каралып, окуу көндүмдөрүн группалык компетенцияларын техникалык жана мазмундук багытта сунуштаган.

Диссертациянын 2-бабы «Башталгыч класстарда көркөм окууну уюштуруунун жана өткөрүүнүн методикасы боюнча илимий изилдөөнүн материалдары жана методдору» деп аталат. Ал «Илимий изилдөөнүн материалдары», «Илимий изилдөөнүн методдору», «Изилдөөнүн эксперименталдык методдору», «Педагогикалык эксперименттин уюштурулушу, жүрүшү жана жайынтыктары» бөлүмдөрүнөн турат. Диссертациянын негизги материалдары катары КР баш мыйзамы, ЖК кабыл алган «Кыргыз Республикасынын Билим берүү жөнүндөгү» мыйзамы, башталгыч класстарда адабий окуу предмети боюнча мамлекеттик стандарттары, «Адабий окуу» предметинен окуу программалары, окуу китептери, бул китептердеги көркөм окууга сунуш кылынган чыгармалар, ушул темага байланыштуу методикалык колдонмолор, мугалимдердин тажрыйбалары ж.б. алынган. Ошондой эле изилдөө методдорунун теориялык методдордун максаты, мааниси жана технологиялары чагылдырылып, диссертациянын божомолуна жетүү үчүн тема боюнча илимий булактарды изилдөө, аңгемелешүү, окуучулардын көркөм окуу ишмердүүлүгүн анализдөө, анкеттөө, байкоо, тажрыйбаларды талдоо жана жыйынтыктоо, моделдештирүү методдорун кандайча жана кайсыл жагдайларда колдонулганы көрсөтүлгөн. Диссертациялык изилдөөнүн ушул эле бабына педагогикалык эксперименттин максаты, милдети, методдору, алардан алынган жыйынтыктары берилген. Изилдөөнүн *эксперименталдык базасы* катары Жалал-Абад областынын Ала-Бука районундагы М.Сарыбаев, Н.Жайлообаев

атындагы эки орто мектеп, Сузак районундагы №34 Ырыс, №54 Ысмайыл атындагы эки жалпы орто билим берүүчү мектептери, Жалал-Абад шаарындагы №17 орто мектеби жана №4 мектеп-гимназиясы, жалпы шаардык эки, айылдык төрт мектеп көрсөтүлгөн. Педагогикалык-эксперименттик методдор катары көркөм окуу боюнча сабактарга катышуу жана аларды талдоо, артисттердин жана көркөм окуу боюнча чеберлердин окууларын угуу жана аларды анализдөө, көркөм окуу боюнча конкурстарды уюштуруу, аларды жыйынтыктоо усулдары колдонулгандыгы баяндалган. Ошентип, байкоо, сурамжылоо, педагогикалык-эксперименттердин жыйынтыгы менен 9-11%га сапаттык өсүш берлеген. Жыйынтыгында, көркөм окууну өткөрүү боюнча диссертанттын сунуш кылган ыкмалары, каражаттары жана технологиялары оптималдуу экендиги далилденген. Алар ушул бөлүмдө математикалык-статистикалык методдор менен таблица түрүндө көрсөтүлгөн.

«Адабий окуу» предметинде көркөм окууну уюштуруунун жана өткөрүүнүн методикасы» деп аталган үчүнчү бапта 3.1. Башталгыч класстардын «Адабий окуу» предметинде көркөм окууну өткөрүүнүн баскычтары, 3.2. Башталгыч класстарда көркөм окууну уюштуруунун каражаттары жана анын компоненттери, 3.3. «Адабий окуу» предмети аркылуу башталгыч класс окуучуларынын көркөм окуу компетенттүүлүктөрүн калыптандыруу, 3.4. Табышмактарды жана жаңылмачтарды окутуу аркылуу башталгыч класс окуучуларынын окуу көндүмдөрүн калыптандыруунун ыкмалары, 3.5. Башталгыч класстарда элдик оозеки чыгармалардын негизинде жазылган уламыштарды окутууда көркөм окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун технологиялары – аталыштагы 5 бөлүмдөн турат. Анда көркөм окууга, деги эле мектептеги окуу ишмердүүлүгүнө байланыштуу педагогикалык жана социалдык проблемалар кыргыз мектептеринин практикасында арбын экендиги каралып, бул проблема кыргыз окумуштуулары тарабынан аз изилденгендиктен орус окумуштуу методисттеринин иликтөөлөрүнө таянып, көркөм окуудагы интонация жана анын компоненттери – логикалык басым, логикалык жана психологиялык тыным, үндүн басыңкы жана көтөрүңкү чыгышы, ыргак, тембр, эмоциялык боёктор менен уюштурууга карата көнүгүүлөр сунушталган. Ошондой эле Н.М.Соловьева менен Р.Р.Майман классификациялангандай көркөм окуу; мугалимдин көркөм окуусу; окуучунун көркөм окуусу; мастердин көркөм окуусу аркылуу Ч.Айтматовдун «Саманчынын жолу» повестиндеги Толгонайдын монологун, А.Осмоновдун «Музыка», «Бөбөккө» аттуу ырларын окуу каралган.

Дагы бир өзгөчөлүк катары көркөм окууну туура уюштуруунун жана өткөрүүнүн он бир педагогикалык шарттары көрсөтүлөт.

Алар: 1) көркөм окууну эне тили менен байлыныштыруу; 2) көркөм окуу жумуштарын үзгүлтүксүз, ар бир сабакта тилдик көнүгүүлөрдү аткаруу жана «беш минуталык көркөм окуу» иш-чараларын менен башыктап жүрүү; 3) көркөм окууга сунушталган материалдардын балдардын курак өзгөчөлүгүнө ылайык келүүсү; 4) көркөм окууга сунушталган текст сабакка даярдануу учурунда мугалим тарабынан дыкат анализдениши; 5) мугалимдин көркөм окуу ишмердүүлүгү узакка созулган жана көптөгөн көнүгүүлөрдү талап кылган

чыгармачылык процесс экендигин түшүнүүсү; 6) көркөм окууга сунушталган текст сөзсүз окуучуну өзүнө тартып, аны кызыктырышы зарыл экендиги; 7) бирөөлөрдүн көркөм окуусун балдарга үлгү (образец) көрсөтүү ыкмасын колдонуу; 8) көркөм окууга үйрөнүүдө техникалык каражаттарды пайдалануу; 9) көркөм окуу ошол окулган чыгарманын тили менен биримдикте үйрөнүлүшү; 10) көркөм окуу текстти шар, таза, көрктүү, туура окуу менен эле чектелбешти, анда автордун стили, чыгарманын темасы, идеясы, каармандардын образынын кошо ачылышы; 11) көркөм окуган окуучулардын ар бир окуусун талкууга алуу, жетишпей жаткан жактарын сыңдоо, кемчилдиктерин жана ийгиликтерин көрсөтүп туруу.

Ал эми бүгүнкү компетенттүүлүккө багытталган окутууга негизделген, окутууга байланыштуу көркөм окуу көндүмдөрүн калыптандырууда окуу көндүмү, окурмандык чыгармачыл компетенттүүлүк, предметтик жана жалпы предметтик компетенттүүлүктөр бири-бирин толуктап, эриш-аркак кеткенде гана бир бүтүндүккө ээ болуп, окутуу жакшыарын белгилеп, ага карата окурмандык чыгармачылык компетенттүүлүктөр сунушталган. Алар: баалуулук-маанилүүлүк; жалпы маданий; окуу таанып-билүүчүлүк; маалыматтык; коммуникативдик; социалдык-эмгектик. Ошондой эле табышмактарды, жаңылмачтарды жана элдик оозеки чыгармалардын негизинде жазылган уламыштарды окутууда көркөм окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун технологиялары берилген.

Жогорудагы каралаган маселелер, көркөм окууну уюштуруу шарттары, окурмандык чыгармачылык компетенттүүлүктөр, көркөм окууну уюштуруунун компоненттери ж.б. сунуштар диссертациянын мазмунун ачат.

Изденүүчү А.Т.Маматумаровдун 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча жазган “Башталгыч класстарда көркөм окууну уюштуруунун педагогикалык негиздери” аталышындагы темадагы кандидаттык диссертациясын толук бүткөн жумуш катары карап, төмөнкүдөй кемиликтержи жою менен илимий ишти диссертациялык кеңешке коргоого сунуш кылууга болот.

Сунуштар:

1. 3-баптын 2-бөлүмүндө таблица 3.1. – Тексттеги сүйөмдөр жана аларды көркөм окуу шарттары – аталышында берилген методикалык сунушту таблицанын түрүндө эмес, аны моделдештирип иштеп чыгуу сунушталат.
2. 3-баптын 4-бөлүмүндө “Табышмактарды жана жаңылмачтарды окутуу аркылуу башталгыч класс окуучуларынын окуу көндүмдөрүн калыптандыруунун ыкмалары” жана 5-бөлүмдө “Башталгыч класстарда элдик оозеки чыгармалардын негизинде жазылган уламыштарды окутууда көркөм окуу ишмердүүлүгүн уюштуруунун технологиялары” – деп берилген. Бирок, табышмактар жана жаңылмачтар деле теги боюнча элдик оозеки чыгармачылыкка да таандык. Ошол бөлүмдөрүн аталыштарын кароо керек.

Г.Э. Маатазимова: Рахмат. Сөз экинчи рецензент п.и.к. Асаналиева Мээргүл Максуталиевна берилет.

М.М. Асаналиева: Илимий эмгектин структуралык түзүлүшү талапка жооп берет. Биринчи бапта ааламдашуу доорунун жалпы өзгөчөлүктөрү, анын адамдын тарбиясына, аң-сезимине, жүрүш-турушуна тийгизген таасирин көрсөтүү менен жалпы коомдун руханий деградацияга учураган жана бул процесстин глобализациялашкан кырдаал-шартында көркөм адабияттын, жалпы маданияттын ордун көрсөтүү менен программада сунуш кылынган чыгармалардагы улуттук баалуулуктарын кабыл алуу үчүн ошол тексттерди көркөм окуунун маанисин көрсөткөн. Буга чейинки тарыхый-педагогикалык процесстин эволюциясына анализ жүргүзүп, теманын буга чейинки изилдениш абалына талдоого алган жана философия, эстетика, педагогика, психология, адабият таануу боюнча жазылган эмгектерге таянып окуу, анын ичинде көркөм окуу – татаал психофизиологиялык процесс экинчигин белгилеп тиешелүү адабияттар менен комплекстүү иштегени байкалат.

Экинчи бапта диссертациянын негизги материалдары, эксперименттик жумуштары темага байланыштуу методикалык колдонмолор, мугалимдердин тажрыйбалары каралган. Эксперименттик иштеринин жыйынтыктары киргизилген.

Үчүнчү бапта текстти же чыгарманы көркөм окууга карата шарттар, ыкмалар, көнүгүүлөр сунушталган. Анда элдик оозеки чыгармалар жана элдик оозеки чыгармалардын незигинде жазылган чыгармаларды окутуу багытында методикалык сунуштар берилген. Эмгектин акырында жалпы корутунду илимий-методикалык сунуштар берилген, илимий иш ЖАКнын жалпы талаптарына жооп берет. Эмгекте айрым бир стилистикалык, техникалык мүчүлүштүктөр бар, мисалы, схема, таблицалардын начар көрүнүшү. Айрым сунушталган кемчиликтерди оңдоп-түзөө менен илимий ишти диссертациялык кеңешке коргоого сунуштоого болот.

Сунуштар:

1. Эксперименттин жумуштардагы сурамжылоонун жыйынтыктарынын берилишин моделдештирп, диаграмма, сүрөттөр менен чагылдыруу сунушталат.
2. Көркөм окууну уюштуруунун баалоо боюнча критерийлерди ишеп чыгуу жана кошуу сунушталат.

Г.Э. Маатазимова: Эгерде башка пикирлер, суроолор жок болсо, жыйынтыктасак. Эч кимде алымча-кошумча жок болсо талкууну токтотуп, сөздү диссертантка берели.

Изденүүчү: Баарыңыздарга рахмат! Урматтуу бүгүнкү талкуунун катышуучулары, сиздер айткан сын-пикир, сунуштар үчүн ыраазычылык билдирип, айтылгандардын баарын эске алабыз. Убактыңыздарды бөлүп, диссертациябызды окуп, баалуу пикириңиздерди, сунуштарыңыздарды айтканыңыздар үчүн, чоң рахмат.

Г.Э. Маатазимова: Рахмат. Анда жыйынтык чыгаралы. Маматумаров Абубакир Таштемировичтин изилдөө иши кандидаттык диссертациялык ишке

коюлган талаптарга жооп берет. Анткени, бул иште кыргыз башталгыч класстарында карала элек көркөм окууну уюштуруу маселеси каралган. Биз бүгүнкү диссертациялык ишти талкуулоодон жакшы жыйынтык алдык деп ойлоймун. Бул жерде жетекчиси А.Ж. Муратовдун да эмгегин белгилей кетмекчимин.

Урматтуу бүгүнкү талкуунун катышуучулары, илимий изилдөөнүн актуалдуулугу, изилдөө объектиси, максат-милдеттери так, жыйынтыкталган, өз алдынча бүткөрүлгөн иш экендигин белгилеп, жогорудагы рецензенттердин жана чыгып сүйлөгөндөрдүн пикирлеринин негизинде бул ишти диссертациялык кеңешке кабыл алууга сунуш кылуу боюнча бүтүм чыгарууга болот.

БҮТҮМ:

Диссертациянын темасынын актуалдуулугу. Ааламдашуу доорунда ар бир улут өздөрүнүн улуттук инденттүүлүгүн сактап, эл катары цивилизациядагы агымдан сүрүлүп калбаш үчүн күрөшүп келет. Бул үчүн коомдун маданияттуулугу, билимдүүлүгү, руханий жана адептик оң сапаттарга ээ болушу негизги талаптардын бири. Улутту, элди, кылымдар бою колдонулуп келген этикалык эреже-нормаларды сактоо жана аларды өркүндөтүү процессинде адабий чыгарманы окуу, алардын тарбиялык нуска-насааттарын туура алуу өзгөчө мааниге ээ. Билим берүү тармагында, анын ичинде көркөм адабияттын баалуулуктарын үйрөнүүдө коомдук-социалдык деградацияга алып келген кризистер болуп жаткандыгы соңку кездеги бир катары изилдөөлөрдө айтылып келет.

Окуучулардын билимин баалоо боюнча эл аралык изилдөө борборунун (PISA) Экономикалык кызматташтык жана өнүгүү программасы он беш жаштагы окуучуларынын окуу жана түшүнүү ишмердүүлүгүн текшерүүгө биздин өлкө эки жолу катышып, 2006-жылы 57 мамлекеттен 57-орунду, 2009-жылы 65 өлкөдөн 65-орунду ээлеген. Алардын эксперименти боюнча биздин балдардын 16,8 пайызы гана окуганын түшүнөт, калганда же окуй албайт, же окуганын түшүндүрүп бере албайт. Бул – окуу ишмердүүлүгүнүн бүт дүйнөгө айкын болгон кризиси, чоң трагедия. КР Президенти С.Н.Жапаров «Инсандын руханий-адеп-ахлактык өнүгүүсү жана дене тарбиясы» жөнүндөгү (2021-ж.) жана «Улуттук нарк жөнүндө» (2022-ж.) жарлыктарында азыркы жаштарды, алардын ичинде окуучуларыбызды адабий-маданий, руханий мурастар аркылуу билим жана тарбия берүүнүн зарылдыгын жана перспективаларын аныктап берди.

Кыргыз жерине туш тараптан келип жаткан массалык маданиятын туундулары: IT технологиялары, мультимедиялык компьютерлештирүү, виртуалдык дүйнө балдардын, жалпы эле адамдардын китеп окуу, көркөм адабият менен таанышуу мүмкүнчүлүгүн азайтып, алардын көркөм окуу ишмердүүлүктөрүн чектеп коюуда. Ушундай коомдук-социалдык өткөөл шарттарда жалпы билим берүүнүн, анын ичинде адабий билим берүүнүн моделин китепти көркөм окуй ала турган окурманды өнүктүрүү багытына бурушубуз зарыл.

Башталгыч класстан тартып окуучуларды көркөм адабият менен тааныштыруу, аларга китепти көркөм окуу маданиятын үйрөтүү – мугалимдин башкы милдеттеринин бири.

Көркөм окууга жана сүйлөөгө байыркы грек ойчулдары жана ораторлору Демосфен, Платон, Аристотель, Перикл, Цицерон, Софокл өзгөчө маани берген, бул багытта М.В.Ломоносовдун (1711-1765) «Краткое руководство к риторике» (1743), «Риторика» (1748), Ф.И.Буслаевдин «О преподавании отечественного языка» (1844), «Опыт исторической грамматики русского языка» (1858), «Исторические очерки русской народной словесности и искусства» (1861) деген эки томдук эмгектеринде, Л.И.Поливановдун (1868), В.Я.Стоюниндин (1892), В.И.Водовозовдун (1871), В.П.Острогорскийдин (1885), Ц.П.Балталондун (1891) илимий-методикалык эмгектеринде окууга, анын ичинде көркөм окууга, окуганын айтып берүүгө өзгөчө басым жасалган.

Көркөм окуу ишмердүүлүгү В.В.Голубков (1962), О.В.Джежелей (1994; 1997), Л.Ф.Климанова (2000), М.Г.Качурин (1988), Н.Н.Светловская (1977; 1980; 1991), Е.В.Карсалова (1991), С.И.Колодезникова (2007), С.М.Костомина (2006), Л.Я.Кузьмина (2000), М.Пиримова (1981) ж.б. методист окумуштуулар тарабынан методологиялык деңгээлде иштелип чыккан. Бул ишмердүүлүктүн мааниси көркөм адабий чыгармаларга байланыштуу Г.У.Соронкулов (1989), К.Г.Нурахметова (1986), Т.М.Кунекова (2017), М.П.Бабаханова (1987) ж.б. кыргыз, казак, өзбек окумуштууларынын кандидаттык диссертацияларында каралган. Кыргыз адабиятын окутуу илиминде Б.Алымов (1981), Б.Акматов (2016), К.Акматов (2018), С.Байгазиев (2004; 2005; 2006), С.Т.Батаканова (2010), К.Иманалиев (1973; 1976), Н.Ишекеев (1994), С.Момуналиев (2014), А.Ж.Муратов (2009; 2013), С.К.Рысбаев (2006; 2015;) адабий чыгармаларды окуп-үйрөнүүдө көркөм окуунун маанисин белгилешкен.

Кыргыз башталгыч мектептеринде адабий окууга үйрөтүү боюнча, анын ичинде көркөм окуу багытында бир катар изилдөөлөр жүргүзүлдү. Башталгыч класста түшүндүрүп окутуу аркылуу баланын кебин (речин) өстүрүү (С.Турусбеков, 1962), эне тилин окутуунун өркүндөтүүдө сөздүк жумуштарды системалуу жүргүзүү (Х.Дөталиев, 1967), адабий окуу китептеринин дидактикалык негиздери (А.Токтомаматов, 1995), кыргыз башталгыч мектептеринде адабиятты окутууну этнопедагогикалык негизде өнүктүрүү (С.Рысбаев, 2006), башталгыч мектептерде адабий окууга үйрөтүүнүн педагогикалык негиздери (С.С.Сакиева, 2013), балдар ырларын окутуунун технологиялары (А.Т.Саттарова, 2019), азыркы кыргыз балдар акындарынын чыгармаларындагы педагогикалык идеялар жана аларды окуп-үйрөнүүнүн жолдору (К.Б.Миңбаева, 2016), балдар жазуучуларынын чыгармаларын этнопедагогикалык негизде үйрөтүүнүн методикасы (Г.Э.Маатазимова, 2021), башталгыч класстардын «Адабий окуу» предметиндеги ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун методикасы (Ч.А.Акматова, 2022), башталгыч класстардын адабий окуу сабагында жомокторду үйрөтүү (Ж.Р.Шербаева, 2022), адабий көркөм текст менен иштөө процессинде башталгыч класс окуучуларынын чыгармачылык компетенттүүлүктөрүн

өнүктүрүүнүн методикасы (А.Ю. Мамырова, 2024) деген темаларда кандидаттык диссертациялар корголду.

Жалпы эле кыргыз мектептериндеги көркөм окуунун методикасы боюнча Ж.Дүйшеевдин «Мектепте көркөм окуунун методикасы» (2005) деген китеби жарык көргөн.

Башталгыч класстарда «Адабий окуу» курсун окутуу багытында жогорудагыдай бир катар эмгектер жазылгандыгына карабастан ошол процессте көркөм окуу ишмердүүлүгүн уюштуруу, аны өткөрүүнү өнүктүрүү боюнча атайын системалуу изилдөөлөр кандидаттык диссертация формасында жазылган жок жана бул проблема али да актуалдуу бойдон турат.

Бул актуалдуулуктун башкы *себептери жана карама-каршылыктары* төмөнкүлөр: башталгыч класстар адабий чыгармаларды көркөм окууга үйрөтүүнүн эң башкы платформасы болсо да, бул ишмердүүлүктүн табиятын, педагогикадагы тарыхын, методикасын илимий багытта изилдөөгө алган эмгектердин системалуу колго алынбай жаткандыгы; башталгыч класстарда адабий чыгармалар кеңири сунуш кылынып жатса да, аларды көркөм окуу технологияларынын улуттук педагогикада кеңири колдонулбай жаткандыгы; башталгыч мектеп мугалимдери тарабынан окуучулардын көркөм окуу ишмердүүлүгү боюнча бир катар оптималдуу ыкмалар, каражаттар практикада пайдаланылып жатса да, алардын алдыңкы тажрыйбалары, сунуштары ар тараптуу үйрөнүлбөгөндүгү жана илимий жыйынтыктан өткөрүлбөгөндүгү ж.б.

Диссертациянын темасынын илимий мекемелердин жүргүзгөн илимий-изилдөө иштери менен байланышы. Жалал-Абад мамлекеттик университетинин башталгыч билим берүүнүн теориясы жана методикасы кафедрасынын 2018-2023-жылдардагы илимий-изилдөө иштеринин планына кирет жана байланышып турат.

Изилдөөнүн максаты: башталгыч класстарда көркөм окууну уюштуруунун жана өткөрүүнүн илимий-методикалык негиздерин теориялык жактан негиздөө жана илимий жоболорду жана сунуштарды иштеп чыгуу, иштелип чыккан жыйынтыктардын оптималдуулугун тажрыйба аркылуу текшерүү.

Изилдөөнүн милдеттери:

1. Башталгыч класстарда окуучулардын көркөм окуу ишмердүүлүгүнүн максат-милдеттерин, проблеманы изилдөөнүн тарыхын, азыркы абалын, «көркөм окуу» түшүнүгүнүн табиятын, функцияларын аныктоо.

2. Тема боюнча философиялык, лингвистикалык, адабияттаануучулук, культурологиялык, педагогикалык, психологиялык эмгектерди методологиялык таяныч катары үйрөнүү, окуу программаларын, окуу китептерин талдоо.

3. Теориялык-методологиялык изилдөөлөрдүн концепциясына ылайык «Адабий окуу» предметинде окуучулардын көркөм окуу аркылуу окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүп окутуунун жалпы талаптарын, педагогикалык шарттарын, дидактикалык принциптерин, методдорун аныктоо жана мектеп мугалимдерине сунуштоо.

4. Иштелип чыгып, сунушталган методикалык ыкмалардын, жолдордун, каражаттардын оптималдуулугун педагогикалык тажрыйба аркылуу текшерүүдөн өткөрүү.

Алынган жыйынтыктардын илимий жаңылыгы төмөнкүлөр менен аныкталат: башталгыч класстарда көркөм окууну уюштурууну, өткөрүүнүн максаты, милдеттери, азыркы абалы алгачкы жолу илимий багытта иликтенип, талдоого алынды; окуучулардын көркөм окуу ишмердүүлүгү проблемасынын табияты изилденди, бул теманын изилдениш тарыхына обзор берилди; башталгыч класстардын окуу программаларында, окуу китептеринде, методикалык адабияттарды окуучулардын көркөм окуу ишмердүүлүгү боюнча материалдардын сунушталышы анализденди; чыгармаларды көркөм окуу ыкмасы аркылуу окуп-үйрөнүдө окуучулардын окуу көндүмдөрүн калыптандыруунун ыкмалары жана методикалык, дидактикалык принциптери иштелип чыкты; окуучулардын көркөм окуусун уюштуруу жана өткөрүү багытындагы изденгич мугалимдердин тажрыйбалары анализденди; көркөм окууга үйрөтүү аркылуу окуучулардын чыгармачыл компетенттүүлүгүн калыптандырууда текст менен иштөөнүн салттуу жана жаңычыл усулдары сунушталды; алар теориялык-методикалык жактан такталып, эксперименттен өткөрүлдү.

Изилдөөдөн алынган натыйжалардын практикалык мааниси: адабий окууда окуучулардын көркөм окуу ишмердүүлүгүн өркүндөтүүнүн методикасы боюнча биздин изилдөөлөр жана андагы сунуштар мугалимдеринин кесиптик компетенттүүлүктөрүн жогорулатууга, окуу программаларын, окуулуктарды, методикалык колдонмолорду жакшыртууга, уивестиеттерде курстук, дипломдук, магистрдик иштерди жаздырууда көмөктөшөт ж.б.

Коргоого коюлуучу негизги жоболор:

- башталгыч класс окуучуларынын көркөм окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттары туура аткарылса бул процесстин эффективдүү болушу;
- «көркөм окуу», «көркөм окуу ишмердүүлүгү» түшүнүктөрү дүйнөлүк педагогика аныктаган илимий негиздерге таянылып окуучу менен мугалимдин чыгармачылык байланышы менен биримдикте ишке ашылуусу;
- окуучулардын көркөм окуу ишмердүүлүгүн өнүктүрүүгө заманбап талаптарга ылайык оптималдуу жана комплекстүү мамиле кылуунун зарылдыгы;
- тексти көркөм окуу менен окуучулардын адабий-теориялык, тилдик-коммуникативдик компетенттүүлүктөрүн ишке ашыруунун педагогикалык-дидактикалык базасы түптөлөрү ж.б.

Изденүүчүнүн жеке салымы: башталгыч класстарда көркөм окууну уюштуруунун методикалык, дидактикалык негиздери боюнча илимий-методикалык эмгектерди, практикалык иштелмелерди окуп-үйрөнүү, жалпылаштыруу, көркөм окуу ишмердүүлүгүнүн натыйжалуулугун арттыруунун методикалык негиздери изденүүчү тарабынан өз алдынча аткарылды. Сунуш кылынган теориялык жол-жоболордун майнаптуулугу

педагогикалык эксперименттин иш-аракеттери аркылуу изденүүчү тарабынан же анын жетекчилиги менен ишке ашырылды. Жалпы корутундулар жана практикалык сунуштар изденүүчүнүн жеке өзү тарабынан чыгарылды.

Диссертациянын мазмуну төмөнкү эмгектерде чагылдырылды:

1. **Маматумаров, А.Т.** “Адабий окуу” предметинин концепциясы [Текст] / С.С. Сакиева, К.М. Ураимов, С.Ч. Осмоналиева, А.Т. Маматумаров // Б.Осмонов атындагы ЖАМУнун жарчысы. – 2012. – №1(26) 1-бөлүм. – 210-216-бб.
2. **Маматумаров, А.Т.** Адабий окууну окуп үйрөнүүдө табышмактарды окутуу аркылуу окуучунун чыгармачылык ишмердүүлүгүн уюштуруу [Текст] / С.С. Сакиева, А.Т. Маматумаров // Б.Осмонов атындагы ЖАМУнун жарчысы. – 2013. – №1(27). – 1-бөлүм. – 106-109-бб. <https://elibrary.ru/item.asp?id=42503368>
3. **Маматумаров, А.Т.** Адабий окууга үйрөтүүдө окуу көндүмдөрүн калыптандыруу маселелери [Текст] / А.Т. Маматумаров // Кыргыз билим берүү академиясынын кабарлары – 2013. – №1(25). – 26-29-бб. <https://elibrary.ru/item.asp?id=44790628>
4. **Маматумаров, А.Т.** Адабий окууга үйрөтүүдө көркөм окууну уюштуруу [Текст] / А.Т. Маматумаров // Кыргыз билим берүү академиясынын кабарлары – 2013 – №1(25) – 29-32-бб. <https://elibrary.ru/item.asp?id=44790628>
5. **Маматумаров, А.Т.** Адабий окууга үйрөтүүдө окуучунун окурмандык чыгармачыл компетентүүлүгүн калыптандыруу [Текст] / А.Т.Маматумаров // И.Арабаев атындагы КМУнун жарчысы. - Атайын чыгарылыш. – 2013 – 169-172-бб.
6. **Маматумаров, А.Т.** Башталгыч мектепте адабий окууга үйрөтүүнүн методикасы: тажрыйбасы, келечеги [Текст] / А.Т.Маматумаров // И.Арабаев атындагы КМУнун жарчысы. Атайын чыгарылыш. – 2013 – 228-233-бб.
7. **Маматумаров, А.Т.** Адабий окууну окуп үйрөнүүдө ырларды окутуунун өзгөчөлүктөрү [Текст] / С.С. Сакиева, А.Т. Маматумаров // Б. Осмонов атындагы ЖАМУнун жарчысы. Атайын чыгарылыш. – 2014. – №1(28). 1-бөлүм. – 96-100-бб. <https://elibrary.ru/item.asp?id=35645004>
8. **Маматумаров, А.Т.** Окуп үйрөнүү процессин уюштурууда үй тапшырмаларынын ролу [Текст] / Б.М. Турдубаева, А.Т. Маматумаров // ОшМУнун жарчысы. – 2015. – №4. – 2-чыгарылыш. – 21-25-бб.
9. **Маматумаров, А.Т.** Адабий окууга үйрөтүүдө элдик оозеки чыгармаларды окутуунун ыкмалары [Текст] / А.Т. Маматумаров // Известия ВУЗов Кыргызстана. – 2016. – №7. – 193-196-бб. <https://elibrary.ru/item.asp?id=26156503>
10. **Маматумаров, А.Т.** Башталгыч класстарда окуу көндүмдөрүн калыптандыруунун психологиялык негиздери [Текст] / А.Т. Маматумаров // С.Нааматов атындагы НМУнун жарчысы – 2016. – №2,3. – 148-151-бб. <https://elibrary.ru/item.asp?id=27321218>
11. **Маматумаров, А.Т.** “Адабий окуу” окуулугундагы элдик оозеки чыгармалардын мазмуну жана табияты [Текст] / С.С.Сакиева, А.Т. Маматумаров // Наука. Образование. Техника. Вестник Кыргызско-узбекский международный университет. – 2015. – № 3-4. – С.111-118.
12. **Маматумаров, А.Т.** Окууга үйрөтүүдө окуучулардын билимдерин баалоо маселелери [Текст] / Маматумаров А.Т., Б.М.Турдубаева.// Иссык-Кульский

государственный университет им.К. Тыныстанова- 2015. - 40-2. 174-176-бб., <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=60035280>

13. **Маматумаров, А.Т.** Башталгыч класстарда окууну уюштуруунун орду жана окуу көндүмдөрүн өнүктүрүү жолдору [Текст] / Маматумаров А.Т.// Наука, образование, техника. Киргизско-Узбекский международный университет им. Б. Сыдыкова – 2023. – 2 (77) 200-204-бб., <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=53958555>

Жогорку айтылгандардын негизинде бүтүм добушка коюлду. **“Макул” – 19, “Каршы” – жок, “Калыс” – жок.** Бүтүм бир добуштан кабыл алынды.

Г.Э. Маатазимова: Күн тартибинин экинчи маселеси боюнча Б.Осмонов атындагы ЖАМУнун педагогика, психология жана окутуунун технологиялары кафедрасынын аспиранты А.Т. Маматумаровдун “Башталгыч класстарда көркөм окууну уюштуруунун педагогикалык негиздери” аталыштагы темада 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган кандидаттык экзамендин кошумча программасы менен тааныштырууга сөз берилет.

Изденүүчү: А.Т. Маматумаров кандидаттык экзамендин кошумча программасынын мазмуну жана колдонулган адабияттар жана суроолор тизмегин тааныштырды.

Билдирүүнүн негизинде төмөнкү суроолор берилди:

1. Көркөм окууда чыгарманын тегин, түрүн, жанрын эске алуунун өзгөчөлүктөрү боюнча маалыматтар кайсы бапта жана кайсы бөлүмдөрдө чагылдырылган?
2. Көркөм окуу 2-4-класстын окуучуларынын акыл-эсин, кеп маданиятын, эмоционалдык кабылдоосун, эстетикалык табитин жогорулатууга жардам берерине кандай цитаталар берилди?
3. Башталгыч класстарда көркөм окууну уюштуруунун жана өткөрүүнүн ааламдашуу доорундагы максат-мааниси эмнеде?
4. Башталгыч класстарда көркөм окууну уюштуруунун педагогикалык шарттары кайндайча сунушталган жана ал шарттар көркөм окууну уюштурууга негиз боло алабы?

Программа боюнча баяндамачынын баяндамасын жана ага карата жыйындын катышуучуларынын пикирлерин уктук. Талкуунун жыйынтыгын чыгаруу максатында төмөнкү чечимди бекитүү үчүн добуш берүүнү сунуштайм. **“Макул” – 19, “Каршы” – жок, “Калыс” – жок.**

А.Т. Маматумаровдун “Башталгыч класстарда көркөм окууну уюштуруунун педагогикалык негиздери” 13.00.02 – окутуу жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн жазылган кандидаттык диссертациялык ишин талкуулоонун жыйынтыгы боюнча бүгүнкү отурумдун токтомунун долбоору менен тааныштырып коюуга уруксат

этиңиздер (корутундунун жана токтомдун долбоору окулат). Эгерде толуктоо кошумчаларыңыздар жок болсо, токтомду бекитип коёлу.

А.Т. Маматумаровдун “Башталгыч класстарда көркөм окууну уюштуруунун педагогикалык негиздери” 13.00.02 – окутуу жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн жазылган кандидаттык диссертациялык ишине болгон талкуунун негизинде кафедранын отурумуну

ТОКТОМ КЫЛАТ:

1. Маматумаров Абубакир Таштемировичтин “Башталгыч класстарда көркөм окууну уюштуруунун педагогикалык негиздери” аттуу кандидаттык диссертациясы боюнча бүтүм бекитилсин.

2. “Башталгыч класстарда көркөм окууну уюштуруунун педагогикалык негиздери” 13.00.02 – окутуу жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн жазылган кандидаттык диссертациялык иш диссертант тарабынан жекече аткарылган, монографиялык мүнөздөгү изилдөө иши катары ачык коргоого сунушталсын.

3. А.Т. Маматумаровдун “Башталгыч класстарда көркөм окууну уюштуруунун педагогикалык негиздери” деген темадагы 13.00.02 – окутуу жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) диссертациялык иши боюнча кандидаттык экзаменди тапшыруу үчүн атайын дисциплинанын кошумча программасы бекитилсин.

Төрага, педагогика илимдеринин кандидаты:

Г.Э. Маатазимова

Жыйындын катчысы, улук окутуучу:

Г.К. Темирбаева

п.и.к. Г.Э. Маатазимованын колун тастыктаймын

Б. Осмонов атындагы ЖАМУнун АРБУКБнын башчысы:

Акматова А.Т.